

การพัฒนาทักษะความฉลาดทาง อารมณ์และสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย

อาจารย์ ดร.ดวงกมล จงเจริญ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ความสำคัญของการพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ช่วงเวลาทองของชีวิต: สมองและบุคลิกภาพพัฒนาสูงสุดในช่วง 0-6 ปี

รากฐานการเรียนรู้: ทักษะทางอารมณ์เป็นตัวพยากรณ์ความสำเร็จในอนาคต

การป้องกันดีกว่าแก้ไข: การเสริมสร้างทักษะ SEL ช่วยลดความเสี่ยงของปัญหาพฤติกรรม

ลักษณะปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์

ด้านอารมณ์และสมาธิ

วิตกกังวล ซึมเศร้า สมาธิสั้น หรืออยู่นิ่ง
(Hyperactivity)

ด้านสัมพันธภาพ

เก็บตัว ไม่กล้าแสดงออก มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน
หรือถูกกลั่นแกล้ง

ด้านความประพฤติ

ก้าวร้าว ต่อต้านสังคม ทำลายทรัพย์สิน หรือไม่
ทำตามกฎระเบียบ

สาเหตุและปัจจัยที่มีอิทธิพล

ปัจจัยทางชีวภาพ: พันธุกรรม การทำงานของระบบประสาท และสุขภาพพื้นฐาน

ปัจจัยทางจิตสังคม: รูปแบบการเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว และความรุนแรง

สภาพแวดล้อม: สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว และบรรยากาศในโรงเรียน

รู้จักแบบประเมิน SDQ

Strengths and Difficulties Questionnaire

เครื่องมือคัดกรองพฤติกรรมเด็กที่เป็นมาตรฐานสากล ออกแบบมาเพื่อประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของเด็กใน 5 ด้านสำคัญ

ใช้ได้กับเด็กอายุ 2-17 ปี

มีฉบับสำหรับครู ผู้ปกครอง และเด็กประเมินตนเอง

ช่วยระบุกลุ่มเสี่ยงเพื่อรับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที

องค์ประกอบของ SDQ (ด้านที่ 1-2)

1. ปัญหาทางอารมณ์

มักบ่นว่าปวดหัว/ท้อง วิดกกังวลง่าย ร้องไห้บ่อย กลัวสิ่งใหม่ๆ และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

2. ปัญหาความประพฤติ

อละวาดบ่อย ชอบเถียงผู้ใหญ่ ไม่เชื่อฟัง ชอบแกล้งผู้อื่น และอาจมีพฤติกรรมลักขโมย

องค์ประกอบของ SDQ (ด้านที่ 3-5)

3. สมาธิสั้น

ไม่อยู่นิ่ง วอกแวกง่าย ทำอะไรไม่เสร็จ ใจร้อน และขาดความระมัดระวัง

4. ปัญหาความสัมพันธ์

ชอบอยู่คนเดียว ไม่มีเพื่อนสนิท ถูกเพื่อนแกล้ง หรือมักเข้ากับผู้ใหญ่ได้ดีกว่าเพื่อนวัยเดียวกัน

5. พฤติกรรมทางสังคม

(จุดแข็ง) ชอบช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันของเล่น มีน้ำใจ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

การแปลผลและการใช้ประโยชน์

กลุ่มผลการประเมิน

ความหมายและแนวทางปฏิบัติ

ปกติ (Normal)

เด็กมีพัฒนาการตามวัย ควรส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง

เสี่ยง (Borderline)

ควรเฝ้าระวังและจัดกิจกรรมเสริมทักษะเฉพาะด้านที่เด็กมีปัญหา

ผิดปกติ (Abnormal)

ต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด หรือส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อวินิจฉัย

* คะแนนรวมปัญหา (Total Difficulties) คัดจากด้านที่ 1-4 รวมกัน

แนวคิดการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (SEL)

Social and Emotional Learning

กระบวนการที่เด็กและผู้ใหญ่พัฒนาทักษะในการเข้าใจและจัดการอารมณ์ การตั้งเป้าหมายเชิงบวก การแสดงความคิดเห็นในผู้อื่น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ

เชิงป้องกัน: สร้างทักษะพื้นฐานเพื่อลดปัญหาในอนาคต

เชิงบูรณาการ: ทำงานร่วมกันระหว่างบ้านและโรงเรียน

เชิงประจักษ์: มีหลักฐานงานวิจัยรองรับประสิทธิภาพ

5 สมรรถนะหลักของ SEL (CASEL)

สมรรถนะ

นิยามสำหรับเด็กปฐมวัย

การตระหนักรู้ตนเอง

รู้ว่าตัวเองรู้สึกอย่างไร และชอบ/ไม่ชอบอะไร

การจัดการตนเอง

ควบคุมอารมณ์เมื่อโกรธ และรอคอยได้

การตระหนักรู้สังคม

เข้าใจความรู้สึกเพื่อน และรู้จักการแบ่งปัน

ทักษะสัมพันธภาพ

เล่นกับเพื่อนได้ดี สื่อสารสิ่งที่ต้องการได้ชัดเจน

การตัดสินใจที่รับผิดชอบ

เลือกทำสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย และรู้ผลที่ตามมา

เจาะลึกทฤษฎี Bandura

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม

เด็กเรียนรู้พฤติกรรมผ่านการสังเกตตัวแบบ (Modeling)
และการได้รับแรงเสริม

การสังเกต: เด็กเลียนแบบท่าทางและคำพูดจากครูและผู้ปกครอง

การคงจำ: เด็กจดจำพฤติกรรมที่เห็นเพื่อนำไปใช้ในอนาคต

การสร้างพฤติกรรม: การฝึกฝนจนกลายเป็นนิสัย

Modeling

หัวใจสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรม

เจาะลึกทฤษฎี Vygotsky

ZPD

Zone of Proximal Development

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม

การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีผู้ใหญ่หรือเพื่อนที่มีความสามารถมากกว่าเป็นผู้ช่วย

Scaffolding: การให้ความช่วยเหลือชั่วคราวเพื่อให้เด็กก้าวข้ามขีดจำกัด

MKO: การเรียนรู้จาก "ผู้รู้มากกว่า" (ครู, พ่อแม่)

เครื่องมือทางปัญญา: ภาษาและสัญลักษณ์ในการสื่อสาร

กลยุทธ์ 1: การบำบัดทางความคิด (CBT)

Cognitive Behavioral Therapy

ปรับใช้สำหรับการเล่นเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่าง "ความคิด-ความรู้สึก-การกระทำ"

การระบุอารมณ์: ใช้บัตรคำภาพเพื่อบอกความรู้สึก

การจัดการความคิด: เปลี่ยนความคิดลบให้เป็นบวก

การผ่อนคลาย: ฝึกหายใจเมื่อรู้สึกโกรธหรือกังวล

กลยุทธ์ 2: โมเดล ABCD

Affect

การรับรู้อารมณ์ของตนเอง
และผู้อื่น

Behavior

การแสดงออกที่เหมาะสมต่อ
สถานการณ์

Cognition

กระบวนการคิดและแก้ปัญหา
อย่างมีเหตุผล

Development

พัฒนาการที่ต่อเนื่องและ
ยั่งยืน

โมเดลบูรณาการเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน

กลยุทธ์ 3: การฝึกทักษะทางสังคม (SST)

Instruction: สอนขั้นตอนการทำพฤติกรรมเชิงบวก

Modeling: แสดงตัวอย่างพฤติกรรมที่ถูกต้องให้เด็กดู

Role-play: ให้เด็กฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง

Feedback: ให้คำชมและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

กลยุทธ์ 4: การใช้หุ่นมือและนิทาน

สื่อกลางที่เด็กไว้วางใจ

หุ่นมือช่วยให้เด็กสามารถสะท้อนความรู้สึกและฝึกฝนทักษะการแก้ปัญหาได้โดยไม่รู้สึกถูกตำหนิ

Externalization: แยกปัญหาออกจากตัวเด็กผ่านตัวละคร

Safe Space: สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการทดลองพฤติกรรมใหม่

Engagement: ดึงดูดความสนใจและสร้างความสนุกสนาน

กลยุทธ์ 5: ตัวแบบวิดีโอและระบบพี่เลี้ยง

Video Modeling (VM)

การใช้สื่อมัลติมีเดียแสดงพฤติกรรมเชิงบวก ช่วยให้เด็กเห็นภาพพจน์ที่ชัดเจนและจดจำได้ง่ายขึ้น

Teacher Mentoring (TMP)

การเป็นแบบอย่างและที่ปรึกษาของครู ช่วยปรับระดับประคองและเสริมสร้างความมั่นใจให้กับเด็กเป็นรายบุคคล

บทบาทของครูและผู้ปกครอง

ความสม่ำเสมอ: ฝึกทักษะ SEL ทั้งที่บ้านและโรงเรียนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การสื่อสาร: แลกเปลี่ยนข้อมูลพฤติกรรมเด็กอย่างสม่ำเสมอผ่านสมุดพกหรือการประชุม

การสนับสนุน: สร้างบรรยากาศที่ยอมรับความผิดพลาดและเน้นการเรียนรู้

สรุปประโยชน์และผลลัพธ์ของ SEL

ผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น

เด็กที่มีทักษะ SEL สูง มักมีสมาธิและการเรียนรู้ที่ดีกว่า

ลดปัญหาพฤติกรรม

ช่วยลดความก้าวร้าว การรังแกกัน และความวิตกกังวล

ทักษะชีวิต

สร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบ

๒ ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติ

เชิงนโยบาย: ควรบรรจุหลักสูตร SEL เข้าไปในแผนการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างชัดเจน

เชิงวิชาชีพ: พัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้เรื่องจิตวิทยาเด็กและเทคนิคการตัดกรองด้วย SDQ

เชิงวิจัย: ควรมีการติดตามผลการใช้โปรแกรม SEL ในระยะยาวเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทไทย

การลงทุนในทักษะอารมณ์และสังคม คือการลงทุนในอนาคตที่ยั่งยืนของเด็กไทย